

sect. 14, num. 16.—Judicium auctoris. — Sed restat dubium, an lux, et lumen speciei distinguantur. Et affirmant non pauci, quod una sit qualitas elementaris, altera celestis. Ita Marsilius, secundo, de Generatione, quæst. 1, Ægidius 2, de Anima, text. 69, Albertus, Apollinaris et Thienensis indicat etiam D. Thomas in 4, dist. 44, quæst. 2, art. 1, quæstiunc. 3, ad tertium: fundamentum tamen hujus sententiae debile est: multa enim dantur accidentia communia cœlis cum elementis, ut quantitas, figura, etc. Nec dubium, quin lumen, verbi gratia, a sole productum in aere, et luna ejusdem sint speciei, cum maxime similia, ac sine ulla ratione, distinctionis appareant: non dubium etiam quin lumina a sole atque igne causata ejusdem sint naturæ specificæ, imo sæpe etiam numericæ, cum unum ab altero intendatur. Aliud ergo fundamentum afferri potest pro distinctione apparentius, quod lux sit proprietas dimanans a forma Solis, aut ignis, lumen autem effectus quidam extrinsecus. Item quia si ejusdem speciei essent, posset intendi ad æqualitatem lumen aeris a Sole, quod plane falsum videtur: similis difficultas est de luce ignis et Solis, an inter se specie differant, non enim videntur posse convenire. Nihilominus probabile est haec omnia ejusdem esse speciei, quod sensit Cajetanus et Venetus, secundo, de Anima, textu 68, Astudillus, secundo, de Generatione, divus Thomas 2, de Cœlo, lection. 14, et de Veritate, q. 9, art. 1. Favetque similitudo, quam inter has qualitates observamus. Quando ergo qualitas activa (ut proximo fundamento satisfaciamus) proprietas est, contingit communicari secundum eamdem speciem, licet non cum tanta perfectione, sic magnes communicat ferro virtutem trahendi ferrum aliud, ut alibi dictum est. Itaque licet nihil in hac re certum habeam, hoc tamen posterius videtur verosimilius.

CAPUT XV.

QUIDNAM SIT COLOR, ET QUOMODO IN SPECIES SUAS DISTINGUATUR.

1. Circa primam partem tituli opinio quorundam. — Non solum lumen, sed colores etiam visu percipiuntur: post lumen igitur dicendum sequitur de colore, ac primo, quid sit. Secundo quas habeat species. Circa primum, est notandum, colorem et afficere subjectum, quod per entitatem suam præstat, et visibilem esse: nunc entitatem vestigamus, sequenti

capite de visibilitate dicemus. Est autem certa sententia colorem ad prædicamentum qualitatis pertinere, quæ tamen qualitas sit, non satis constat. Nonnulli autem colorem non esse peculiarem qualitatem in corpore colorato, sed esse lumen ipsum in corpore denso et solido receptum, nam sicut corpus diaphanum et rurum aptum est, ut illuminetur a luce, ita corpus opacum, ut ab ea coloretur, coloratur autem diverso modo, juxta diversas ipsius dispositiones, atque ita opinantes exponunt Aristotelem de Sensu et sensibili, capite tertio, cum scribit colorem esse extremitatem perspicui in terminato corpore, terminatum enim vocatur densum corpus, eo quod in ipso sistit, seu terminatur visio: perspicuitatem ergo existentem in extremitate opaci corporis vult Aristoteles esse colorem: talis vero perspicuitas non nisi lumen est ibi receptum: ergo, etc. Vel aliter perspicuum dicitur corpus transparens, ut aer, hujusmodi autem perspicuum usque ad corpus aliquod opacum protenditur, ibique terminatur, cum vacuum dari non possit: Aristoteles ergo extremitatem ipsam aeris perspicui, quæ ad corpus opacum terminatur, vult esse colorem, talis autem extremitas lumen est: ergo, etc. Confirmatur haec sententia, namque experimur colores fieri ex sola terminatione lucis in nube densa: ergo revera color non est aliud, quam lux terminata in denso corpore. Atque ita sensit Avicenna 6, Naturalium, 3 p., c. 1, citans Avempace et Alpharabium. Idem fere habet Alexander, lib. 4, Quæstionum naturalium, q. 1, cap. 2, cum dicat colorem essentialiter a luce non differre, sed lucem ipsam in opaco corpore colorem esse. Idem sequitur Thienensis, 1 de Anima, cap. de Visu, Themistius, Ægidius et Cajetanus, lib. 2, cap. 7, Javellus ib., quæst. 33, Soncinus 10, Metaphysicae, quæst. 2.

2. Contraria assertio bipartita. — Dico tamen, colorem esse qualitatem permanentem in corpore colorato (etiamsi non illuminetur) resultantem in illo ex elementorum mixtione. Haec est sententia D. Thomæ ubique, ac suadetur primo. Nam visus distinguit in objecto lucem a colore, cum enim videat duo corpora æqualiter esse illuminata, utpote in æquali situ, magnitudine, ac distantia a sole, discernit tamen alterum esse album, alterum nigrum. Secundo docet experientia lumen existens in corpore albo remitti, albedine manente immutata: non ergo albedo est lux ipsa: antecedens ita ostenditur, si quis videat rem albam a certa distantia remissa forte paululum

luce, minus discernet alborem: si tamen propius ad rem ipsam albam accedat, aequo discernet, ac ante, quia quod de luce est imminutum, suppletum accessu fuit: tunc ergo visus percipit lumen esse minus, albedinem vero manere eamdem, atque adeo percipit lucem a colore distinguiri: imo et alborem in absentia, luminis perseverare. Tertio conducunt experientiae aliae, res namque eadem eumdem servat colorem, nisi ab intrinseco alteretur, diversæ vero diversos habent colores: intelligi autem vix potest tantam diversitatem mere accidentaliter ex parte subjecti provenire. Quarto incredibile est ex sola absentia Solis cessare in corporibus colorem, qui per solam illuminationem reproducatur. Quinto, si colores lux ipsa sunt, non inter se different essentialiter, cum quæ sunt eadem uni tertio, inter se quoque sint eadem. Sexto, lumen receptum in corpore opaco non causat semper colorem, ut patet in luna, quæ lucem aspectui objicit, non colorem. Tandem haec sententia nullum habet firmum fundamentum, et multa ponit incredibilia.

3. Posterior pars suadetur, et explicatur generatio colorum. — *De coloribus nubium.* — Postrema conclusionis pars hinc a posteriori suadetur, color enim in corporibus mixtis inventur, quod signum est resultare illum ex mixtione, quod ita potest explicari. Inter elementa, aer, et aqua diaphana tantum sunt, ignis actu lucidus, terra vero opaca, diaphaneitas, ut dictum est, ad illuminationem disponit, opacitas illam impedit: unde terra illuminari secundum se totam non potest, sed ut plurimum in superficie. Mixta ergo, quæ ex elementis quodammodo componuntur, et inter ea media sunt quo magis participant de natura aquæ, vel aeris, eo, sunt magis diaphana, ut patet in vitro et crystallo: mixta vero in quibus dominatur terra magis opaca sunt, non tamen adeo, ut terra, cum ex mixtione aliorum elementorum aliquod retineant vestigium diaphaneitatis: unde dici solent perspicua terminata, id est, in quibus perspicuitas terminata est, et ab opacitate impedita, ne interior illabatur, atque hinc est, quod lux elementi ignis in hujusmodi mixtis non resultet, propter eorum scilicet opacitatem, neque alias in eis ignis ipse sit formaliter. Verum sicut in mixtione non totaliter corrumpuntur elementa, sed modo aliquo in mixto manent, ita lux ignis suo modo remanet, in aliam scilicet qualitatem degenerando, quam dicimus colorem, quia enim mixtum habet diaphaneitatem nonnullam opacatam, incapax lucis est secundum se totum: evadit tamen capax ipsius coloris, utpote lucem quodammodo concernentis: hoc ergo modo dimanat color ex mixtione elementorum ratione lucis, et diaphaneitatis ad opacitatem terminatae. Quod etiam potest explicari ex modo, quo colores etiam generantur in aere: tria enim in tali generationi concurrunt, lumen participatum a Sole, diaphaneitas aeris et opacitas nubis, ex quibus color ipse resultat hac sola differentia, quod quemadmodum illuminatio Solis brevi durat, ac mixtio est imperfecta, ita colores illi cito evanescunt, alii vero colores diuturniores sunt ob perfectam mixtionem ex qua resultat, ita fere explicat rem hanc Plato, in dialogo de Natura, ubi colores esse ait flamas a singulis corporibus dimanantes: flamas vocat, quia sicut lux ex igne, ita ex mixto prodit color, quasi lux quædam opacitate mixti offuscata. Platoni concinit Aristoteles, libro de Coloribus, accedunt Albertus, Summa de homine, in quæstione de Substantia coloris, D. Thomas, secundo de Anima, lectione decima quarta, atque ita color essentialiter a luce distinguitur, licet quodammodo in illa fundetur quia ratione illius præsertim resultat, qua de causa Albertus, citato libro de Anima, tractatu tertio, capite septimo, dixit lucem esse coloris hypostasim, similiter quo loquitur D. Thomas, in tertia distinct. 23, quæst. 2, art. 1, ad 1.

4. Coloris definitio ex Aristotele discutitur. — *Germana definitio.* — Hinc jam explicatur definitio coloris ex Aristotele in hunc modum. *Color est extremitas perspicui in corpore terminato.* Terminatum corpus vocat Philosophus, in quo diaphaneitas propter admixtam opacitatem ultra non pervadit, sed in externa superficie sistit, ac terminatur. Unde tale corpus, qua ex parte perspicuum est, sive diaphanum, id est, quoad externam superficiem, capax sit illuminationis: qua vero est opacum, terminatum dicitur, ac proinde intimæ illustrationis incapax. Ait ergo Aristoteles colorem esse eam qualitatem, quæ in extremitate perspicui, inquam, ut sic, quia videlicet color ipse ad perspicuitatem conductus. Adhuc tamen definitio obscura est, minimeque sufficiens, cum non describat veram coloris essentiam: præterquam quod non in superficie tantum, sed interior etiam color insit, ut patet in sanguine, lacte et similibus. Quapropter nonnulli exponunt extremitatem metaphorice sumi in definitione pro perfectione, seu consummatione: color ergo (inquit) definitur extre-

mitas, id est, perfectio seu qualitas quae opacum quidem corpus, prout tamen perspicuum est, consummat et perficit. Verum metaphora illa a mente Aristotelis aliena est, et in universum vitiosa in definiendo, ut ille in Topicis monet. Dicendum ergo fortasse non intendisse definire exacte colorem, sed modo aliquo explicare, proprie vero definiri posse *qualitatem efficientem mixtum corpus quatenus perspicuitatem aliquam habet opacitate terminatam*. Et haec de prima parte quæstionis.

5. Pro secunda parte tituli de speciebus colorum, ac primo de extremis opinionis duæ adversæ. — *Auctoris judicium.* — Circa secundam est advertendum inter colores duos esse extremos, albedinem et nigredinem, inter quas assignari solet discrimen, quod albedo proveniat ex abundantia luminis, exiguaque opacitate, nigredo vero e contra, quod ex effectibus ostendi potest: ut enim lux disaggregat visum, sic et albedo: multum ergo de luce participat. Nigredo vero quia congregat, exiguum participat. Habet tamen difficultatem hæc doctrina, nam sæpe res densissima et opacissima alba est valde, ut patet in argento: e contra vero transparens, et rario nigra est, ut patet in cornu nigro: non ergo hi colores proveniunt ex opacitate, aut lumine. Alii vero eos referunt ad primas qualitates calorib[us] tribuentes nigredinem, frigiditati albedinem, quod videtur experientia consonum. Sed neque hoc satisfacit, cum nullam convenientiam habeant hæc qualitates cum illis. Item ex calore potius dimanaret albedo, quia calor virtus est ignis, qui ubi excellens calor est, prædominatur: ergo et lumen, vel saltem albedo quæ de lumine magis participat, potius dimanaret. Dicendum vero utramque opinionem ex parte veram esse, nam cum dicti colores consurgunt ex mixtione elementorum: albedo quidem consurget ex majori participatione lucis ab igne, atque ex majori convenientia cum aqua, et aere quoad transparentiam et claritatem, unde res aqueæ, ut nix, argentum, et similes, albæ sunt, nigredo vero consurget ex prædominio terræ, opacitateque illius, atque ex defectu luminis. Quare quod res minus densa interdum nigra sit, ab exigua participatione ignis, ac luminis nascitur: calor autem nigredinem causat, cum admiscetur terrestri materia, eamque exsiccat, attamen adjunctus humiditat[i] generat potius albedinem, ut in lacte, et in nobis speciatim calor flavam bilem adurit, et atram creat, quæ illam inficit, atque obfuscatur, in nobis enim mutatio coloris non

raro provenit ex abundantia humoris, sed in ea re nihil est certum.

6. De mediis coloribus. — Inter has porro extrebas species plures sunt mediae, quæ ad sex reducuntur, scilicet pallidum, rufum, flavum, rubrum, viride, ac lividum: quod si aliae dari videantur, aut fortasse simplices non sunt, sed ex his mixtae, aut ad eas reducuntur: sex vero numerati colores, licet medii dicantur, putandum non est extremis formaliter componi, sed potius qualitates esse simplices, sicut extrebas, ut docet Aristoteles 3, de Sensu et sensibili, ac patet, quia non fiunt ex mixtione remissorum extreborum, sed resultant per se ex proprio elementorum mixtione, ut videre licet in nubibus, ubi diversi fiunt colores tam medi, quam extrebi secundum diversas mixtiones lucidi et diaphani ad opacum terminati: dieuntur ergo medii propter similitudinem aliquam majorem, vel minorum ad alterum extreborum, nam requisita proportio inter lumen, et perspicuum terminatum ad generationem albedinis, ex nimia opacitate et magna luce constat, ad generationem vero nigredinis oppositum in extrebas requiritur: at cæteros deinde colores exigunt proportio media: unde et medii appellantur: fatemur tamen aliquando etiam dari medium per participationem extreborum, veluti si albedo præexistens remittatur, misceaturque nigredo: tunc enim fusus ille color simplex non erit, sed duo extrebi in remissis gradibus.

7. Colores alii veri, alii apparentes. — In nubibus veros colores dari sentit D. Thomas et alii. — *Contra opinantur alii.* — Ultimo est advertendum inter colores quosdam esse veros, alias apparentes, ut Aristoteles notat, lib. de Coloribus, et de Sensu et sensibili, cap. 3, et 3 Meteor., cap. 4. *Veri* secundum rem dicuntur, qui subjectis insunt, *apparentes*, qui tantum in esse apparent, quales in columbarum collis: si enim ex diverso situ conspiciantur, diversi apparent, quod non contigeret, si vere inessent, utrosque autem discernendi regula difficilis est. Quis enim dicat, quales sint colores apparentes in nubibus: hinc enim tam veri videntur, quam qui inter nos sunt: præsentim quia reperitur ibi causa sufficiens ad causandum colorem. Unde hanc partem docuit divus Thomas 3, Meteor., c. 4, quem Colonienses, et alii secuti sunt. Aliunde vero apparentes esse suadet, quod cito transeant, et facili causa mutentur: atque ita sentiunt Venetus 3, Meteor. et Soncinas 7, Metaphysicæ, quæst. 9,

quam per se primo ordinetur: hoc ergo positio difficultas est in assignando visus objecto. Nam cum visus tum lumen, tum etiam colores percipiat, non constat, an horum aliquod, an vero aliiquid illis commune sit objectum adæquatum visus, itemque an utrumque æqualiter videatur, necne?

2. *Prima assertio auctoris.* — *Avicennæ erasio, que placet D. Thomæ et Cajetano.* — Ad hujus difficultatis decisionem prius expli-candum est quo modo lumen requiratur ad videndum: duplice enim, ut supra notavimus, rem videri contingit, aut tanquam terminum visionis, sicut objectus paries videtur, aut tanquam viam, sicut videtur aer interjectus quasi in transitu, cum visus non sistat in re diaphana: certum ergo est eorum, qui in transitu videntur, flumen esse videndi rationem, ibi enim lumen primo et per se conspicitur. Difficultas ergo est de iis, quæ videntur ut termini, ubi rursus notandum, quod terminat visionem esse posse, aut lucidum tantum, ut ignis, vel stella, aut etiam coloratum, ut paries. Dico jam primo. Objectum lucidum videri potest ratione lucis tantum sibi inhærentis absque eo quod requirat lumen in medio. Probatur ex Aristotele, lib. 2, de Anima, cap. 7, textu 72, dicente, res quasdam videri in tenebris, quod etiam experientia monstrat, cum a longinquæ lucernam conspicimus per densissimas noctis tenebras. Respondet tamen Avicenna, lib. 6, Naturalium, p. 3, cap. 3, hæc ipsa lucida illuminare medium, quantum necesse sit, ut videantur, differentiamque ab Aristotele adductam inter ea, que in tenebris, ant in luce videntur, interpretatur quod utraque quidem videantur per medium lucidum, quædam tamen aliunde lucidum supponere, ut species imprimant, ideoque dici videri in lucido, quædam vero illud efficere, quee propterea in tenebris videntur amplecti D. Thomas, et Cajetanus in citato loco Aristotelis. Quod tamen non placet aliis asserentibus præfata lucida videri in tenebris, medio nullo collustrato, consonatque experientia, nam oculi felium in cubiculo prorsus obscuro conspiciuntur, qui tamen habere non videntur vim illustrandi totum cubiculum. Aristoteles quoque, de Sensu et sensibili, cap. 2, scribit, *corpora nonnulla levia, atque polita ad fulgendum in tenebris apposita esse, non tamen ad lumen præbendum.*

3. *Auctoris judicium.* — *Species lucidi aut colorati an pertingant, quo non accedit lux.* — De hac disceptatione censeo actionem rei lu-

CAPUT XVI.

SITNE UNUM OBJECTUM VISUS, ET QUID SIT ILLUD.

1. *Adæquatum potentiae objectum quod?* — In quæstione hac certum est, visum habere aliquod objectum adæquatum, tale autem dicitur, extra quod ferri neque potentia, ita tamen ut nihil intra ejus ambitum sit, in quod ferri non possit: omnis autem potentia adæquatum objectum habet necessario, imo et unam rationem formalem objecti sibi adæquatum vindicat, a qua sumat speciem, et ad